

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

SECRETARIS VAN MEDEWERKERS: Mr. H. G. KRONENBERG

1^E JAARGANG

WOENSDAG 5 JANUARI 1916

No. 1

ECONOMISCH-STATISTISCHE BERICHTEN

Met den groei van het economisch leven van onzen tijd verbreedt zich de kring van verschijnselen, welke aan den handelsman en in het algemeen aan hem, die den ontwikkelingsgang van dat leven wil gadeslaan, belang inboezemen.

Tegelijkertijd neemt de berichtgeving in omvang toe: vakbladen, mededeelingen van vakgenooten, de groote dagbladpers verschaffen voortdurend meer gegevens, die den koopman en den industrieel in staat stellen zich een steeds scherper beeld te vormen van hetgeen hier en elders op het eigen gebied voorvalt, doch tegelijkertijd den buiten dat speciale vak staanden belangstellende het gezicht op de groote lijnen bemoeilijken.

Voor de economische en financiële verschijnselen van meer algemeen aard geldt ten deele hetzelfde. De groote dagbladpers, die op steeds ruimer schaal de rol van berichtgeefster op dit gebied op zich neemt, is door haren aard in hoofdzaak aangewezen op het geven van bouwstoffen. Wel bevatten ook hier te lande de voornaamste bladen regelmatig belangrijke samenvattende overzichten, doch de taak van het weekblad, dat juist door het bestaan dezer dagbladpers zich tot hoofdzaken kan bepalen, dat zijn statistisch materiaal volledig kan rangschikken en de weergegeven cijfers stellen in de rij hunner voorgangers, kan het dagblad niet overnemen.

Deze en dergelijke oorzaken hebben buiten ons land het aanzijn gegeven aan een reeks van weekbladen, waarvan enkele als de Engelsche „Economist” zich een internationalen naam hebben verworven.

Hier te lande ontbreekt een dergelijk blad. Wel wordt door een aantal tijdschriften en enkele officiële publicaties een gedeelte van het gebied bestreken, doch het geschiedt in ander verband en met ander doel.

Ook het blad, waarvan hiermede het eerste nummer het licht ziet, is in den vorm, waarin het zijn levensloop aanvaardt, niet bij machte die leemte geheel te vullen.

Toch hebben ondergeteekenden gemeend met de verwezenlijking der plannen, die reeds voor den oorlog tot zekere rijpheid waren gekomen, niet langer te moeten wachten. Immers indien ooit, dan heeft thans een dergelijk blad, ook al moet het zich aanvankelijk zekere beperkingen opleggen en al zal in den eersten tijd het reproductieve karakter wellicht meer op den voorgrond staan, hier te lande een taak te vervullen. Het groote economische gebeuren van onzen tijd, de economische verschuivingen, die zich in deze dagen in de internationale samenleving voltrekken, zijn ook voor ons land van

de grootste beteekenis. Ieder pogen tot vermeerdering van kennis op dit gebied en tot zooveel mogelijk zelfstandig Nederlandsche voorlichting dient thans meer dan ooit een nationaal belang.

Zal het blad evenwel in staat zijn deze taak te vervullen, dan is samenwerking van alle beschikbare krachten noodzakelijk. Ondergeteekenden doen hiervoor een beroep op de medewerking hunner landgenooten, op de mannen uit het practische leven in de eerste plaats, op allen, die in de economische ontwikkeling van ons land belangstellen, en inzonderheid op hunne landgenooten in de koloniën en in den vreemde.

De hoofdlijnen, die den inhoud van het tijdschrift zullen bepalen, zijn in het bovenstaande weergegeven. Het redactioneel gedeelte zal daarnevens onder meer nog bevatten overzichten van belangrijke rechterlijke beslissingen op handelsgebied, overzichten van de bedrijfsresultaten van belangrijke vennootschappen of groepen van vennootschappen, boekaankondigingen etc.

De afdeling „Statistiek en Overzichten” draagt in verschillend opzicht het stempel van dezen tijd. Verscheidene gegevens ontbreken of hebben door de abnormale omstandigheden, waarin verschillende takken van handel en bedrijf in toenemende mate komen te verkeeren, voorschands aan beteekenis verloren. Daarentegen is met name aan de statistiek der wisselkoersen en aan de weekstaten der buitenlandsche circulatiebanken meer ruimte gegeven dan in rustiger tijden het geval zou zijn.

Het ligt in het voornemen de gepubliceerde koersen en weekstaten achtereenvolgens in het kort toe te lichten. In een der volgende nummers zal hiermede een aanvang worden gemaakt.

Uit den naasten kring van hen, die in het blad belangstellen en zich tot daadwerkelijke medewerking bereid verklaarden, heeft zich reeds voorloopig eene commissie van medewerkers gevormd, welke ledental zich, naar ondergeteekenden hopen, nog belangrijk zal uitbreiden. De leiding van het tijdschrift berust bij ondergeteekenden, terwijl eene commissie uit hun midden, aangevuld met enkele leden van de algemeene commissie van medewerkers, zich met de dagelijkse zorg belast.

Jhr. F. W. L. DE BEAUFORT.

Mr. G. W. J. BRUINS.

Mr. R. E. KIELSTRA.

Mr. H. G. KRONENBERG.

NICO J. POLAK.

Mr. Q. J. TERPSTRA.

E. DEN TEX.

Januari 1916.

AANTEKENINGEN.

De geldpolitiek in Nederland. — Gedateerd 15 Mei 1920 is de navolgende verklaring openbaar gemaakt:

Onder de ingewikkelde sociaal-economische vragen, die hier te lande op het oogenblik eene oplossing eischen, neemt dat der geldpolitiek, als onderdeel van het duurtevraagstuk, een eerste plaats in.

Doordrongen van de groote volksbelangen, welke bij een ordelijk en waardevast ruilmiddel, vooral thans, betrokken zijn, achten ondergeteekenden het hun plicht een woord van ernstige waarschuwing te doen hooren tegen de neiging in vele kringen, om in een voortgaande uitzetting van het ruilmiddel, met haar direct gevolg van ruimte op de geldmarkt, heil te zien.

Deze politiek is dezer dagen door een der grootste bankinstellingen aangeprezen, als ware zij in het algemeen belang, terwijl ook de geldpolitiek, die tot dusverre, met name sedert den wapenstilstand, gevolgd is, van denzelfden gedachtengang blijk geeft.

In de eerste dagen van den oorlog heeft men den zuiveren gouden standaard verlaten. Of dit terecht geschied is en met name gedurende den oorlog de gezondheid van ons ruilmiddel voor hogere belangen moest wijken, wenschen wij in het midden te laten. Het kan echter niet ontkend worden, dat door dat verlaten van den gouden standaard de mogelijkheid geopend is voor een uitzetting van den voorraad ruilmiddelen (zooel in den vorm van papiergeld als van rekening-courant saldi) buiten de normale grenzen. In het bijzonder is hierdoor een zeer omvangrijke uitzetting van de credieten der Nederlandsche Bank aan Rijk en gemeenten mogelijk geworden.

Naar de meening van ondergeteekenden mocht de omvang onzer circulatie, nadat er van een noodtoestand geen sprake meer was, niet langer overwegend door bovenstaande factoren worden beheerscht. Slechts de wezenlijke behoefte aan ruilmiddel bij het publiek mag thans aan de circulatiebank tot rechtsnoer dienen bij de bepaling van den ruilmiddelenvoorraad.

De leer der inflationisten uit de 17e en de 18e eeuw, als zoude het economisch leven baat vinden bij het bederf van het ruilmiddel, immers bij hooge prijzen, is te afdoend weerlegd, dan dat zij hier nog bestrijding van noode zoude hebben.

Het is noodzakelijk, dat Nederland een groot aandeel neme in den wederopbouw van Europa. Vergrooting van de hoeveelheid circulerend ruilmiddel is echter aan deze hulpverlening allerminst noodwendig verbonden. Langs anderen en beteren weg kunnen de hiervoor noodige bedragen worden gevonden.

Het ruilmiddel moet worden uitgezet in tijden, waarin inderdaad meer ruilmiddel noodig is, om daarna weer ingekrompen te kunnen worden. Maar duurzame vermeerdering in een tijd, waarin de productie niet vermeerderd is, terwijl tevens de natuurlijke weg tot inkrimping afgesloten is, is met de eischen eener juiste elasticiteit in strijd.

Van den verkeerden weg, waarop wij ons bevinden, op den goeden weg terug te keeren, gaat niet zonder moeilijkheden. Zij mogen geen reden zijn om dien terugkeer, die eens plaats moet vinden, uit te stellen. De moeilijkheden zouden er slechts door vermeerderen.

Ons ruilmiddel is gedeprecieerd tegenover het goud, dat zijn wettelijke waardestandaard was, waardoor tevens een onnoodig element van onzekerheid is gekomen in de wisselkoersen op die landen, waar de gouden standaard gehandhaafd is.

Twee middelen in onderling verband zijn noodig tot herstel van dezen misstand.

Het eene middel is afgifte van goud (of goudsaldi) door de Nederlandsche Bank. Op welke wijze zulks moet geschieden, is een vraag van uitvoering, welke geen moeilijkheden oplevert. Aanvankelijk zal bij den vast te stellen prijs met de bestaande depreciatie rekening kunnen worden gehouden.

Niet minder noodzakelijk is het brengen van de hier te lande abnormaal lage geldrente in overeenstemming met de reële rente. Deze eisch vervalt niet door het feit, dat verschillende credieteischen, thans aan de Bank gesteld, in de eerste plaats die van Staat en gemeenten, wellicht ongevoelig zullen blijken te zijn voor discontoverhooging. Zoo noodig worde tegelijkertijd langs anderen weg de credietverleening ingekrompen.

Hoofdzak is, dat de elasticiteit in de credietpositie der Nederlandsche Bank weder hersteld. Discontoverhooging en afgifte van goud moeten, althans bij het geldende geldstelsel, in onderlinge samenwerking wederom de rem tegen te sterke uitzetting van den voorraad circulerend ruilmiddel vormen.

Vroeg of laat moet men terugkeeren tot een op juiste beginselen berustende praktijk, en het is van het grootste belang dat dit spoedig geschiede. Waar de Nederlandsche Bank daarbij vermoedelijk de publieke opinie zal hebben te trotseeren, die ten onrechte in goudafgifte een gevaar ziet, hebben ondergeteekenden gemeend hunne meening te moeten doen kennen, opdat de Bankdirectie zich alsdan gesteund wete.

Internationale samenwerking in deze zoude toe te juichen zijn, doch is geen vereischte. Volgt het buitenland, voorzover daartoe eenigszins in staat, het hier te lande te geven goede voorbeeld niet, dan zal het heilzame gevolg van vaste wisselkoersen ten aanzien van die landen achterwege blijven. Dit mag echter geen reden zijn om den ingezetenen langer te onthouden wat hun recht is: een ordelijk en zoo vast mogelijk ruilmiddel. Een ontwricht ruilmiddel is een sociaal gevaar van den eersten rang.

De tegenwoordige gezindheid, om met een beroep op de buitengewone omstandigheden het werk van Mees en Pierson terzijde te schuiven en daarvoor de dwalingen der 17e en 18de eeuw wederom in de plaats te stellen, is in hooge mate schuld aan de huidige moeilijkheden. Een goede geldpolitiek kan slechts op juiste beginselen berusten. Terzijdestelling dezer beginselen heeft te allen tijde verwarring op geldgebied in de hand gewerkt.

J. D'AULNIS DE BOUROUILL.
D. VAN BLOM.
H. W. C. BORDEWIJK.
G. W. J. BRUINS.
P. A. DIEPENHORST.
E. C. VAN DORP.
T. J. GREIDANUS.
H. B. GREVEN.
ANT. VAN GIJN.
A. HERINGA.
W. C. MEES R. Azn.
E. M. MEYERS.
C. A. VERRIJN STUART.
F. DE VRIES.

MEDEZEGGENSCHAP.

I.

In het bedrijfsleven heeft men met groote moeilijkheden te kampen. Reeds sedert het einde van 1920 valt er over malaise te klagen. Het jaar 1921 stond geheel in het teeken van de economische crisis. En het is wel zeker, dat ook 1922 tot het crisistijdperk zal behooren.

Slechts oppervlakkigen kunnen beweren, dat de crisis in ernstige mate wordt verscherpt door de sociale wetgeving ten onzent. De malaise is het gevolg van de verarming, van de desorganisatie van productie en geldwezen, waartoe de oorlog wel leiden moest. Ook de politieke en sociale conflicten, in meer dan een land na den wapenstilstand uitgebroken, droegen er toe bij om de ellende nog grooter te maken. En de wijze, waarop men te Versailles het vredetractaat redigeerde, was weinig geschikt om een spoedige restauratie van het Europeesche economische leven te bevorderen.

Al komt er nu straks ook in de verhouding tusschen de oorlogvoerende Staten een verandering ten goede, al gelukt het ook spoedig aan Engeland, om het Frankrijk van Poincaré van ongelijk te overtuigen, dan nog zal men in een reeks van jaren niet de gevolgen van den oorlog kunnen overwinnen. In geen tien jaren van harden, toegewijden arbeid en van groote spaarzaamheid kan worden herwonnen, wat sedert 1914 verloren ging. Stellig is, al heeft onze moderne maatschappij een groot restauratievermogen, daarvoor een veel langere periode noodig. En dan moet nog worden voldaan aan allerlei voorwaarden, waarvan het nog onzeker is, of zij wel door allen aangevaard worden.

Nu versta men mij wel. Ik zeg niet, dat in alle landen, ook in ons land, de malaise zich in scherpen vorm vele jaren lang zal doen gevoelen. De toestand was en is ten onzent in menig opzicht gunstiger dan elders. Wij hebben veel bij anderen voor. Maar in de meeste staten, die aan den oorlog hebben deelgenomen, zal het levenspeil van millioenen gedurende een reeks van jaren lager blijven dan het voorheen was. En het is te vreezen, dat ook wij daarvan de gevolgen zullen ondervinden. In steeds mindere mate, wanneer het ons gelukt om nieuwe banen voor onze industrie en onzen landbouw te ontsluiten, om voor onzen export nieuwe afzetgebieden te vinden. In meerdere mate, wanneer dit, door allerlei omstandigheden, onmogelijk zou blijken te zijn.

Hoe maken wij nu voor onze bedrijven de omstandigheden zoo gunstig mogelijk? Op tal van factoren, die voor de economische restauratie van Europa van betekenis zijn, kunnen wij, burgers van een klein land, weinig directen invloed uitoefenen. Men denke o.m. aan het Russische probleem, aan de regeling der schadeloosstellingen, aan de oorlogsschulden, aan de verkwisting, waartoe het Fransche militarisme leidt. Wij kunnen op internationale conferenties onze stem doen hooren, maar ten slotte ligt de beslissing niet in onze handen.

Wèl kunnen wij met inspanning van alle krachten ons *eigen* bedrijfsleven zóó organiseren, op zulk een peil brengen, dat wij „concurrerzfähig” zijn. Wèl kunnen wij ernstig pogen, om de verhouding tusschen ondernemers (bedrijfsleiders) en arbeiders zóó te regelen, dat niet telkens weer allerlei conflict het bedrijfsleven en daarmede ook onze nationale welvaart schaadt. Het is vooral over deze quaestie, waarvan wel niemand de betekenis voor onze economische positie zal ontkennen, dat ik enkele opmerkingen wensch te maken.

Wel zeer eenzijdig wordt in de laatste tijden op loonsverlaging en verlenging van den werktijd aangedrongen. Nu erken ik gaarne, dat in een groot aantal gevallen verlaging van de productiekosten noodzakelijk is. Ook ik zie daarin heel dikwijls een der voorwaarden voor industriële herleving,

voor geleidelijke vermindering dus van de werkloosheid. Ik zou niet gaarne de stelling van Mej. Mr. v. Dorp voor mijne rekening nemen, dat er werk genoeg zou zijn voor alle arbeiders in Nederland, indien zij zich maar tegen een sterk verlaagd loon wilden aanbieden. Naar mijne overtuiging zou de practijk wel leeren, dat deze theorie onjuist is. Een groote daling van het welvaartspeil der Nederlandsche arbeiders zou ook voor het Nederlandsche bedrijfsleven zeer bedenkelijke gevolgen hebben!

Maar ik erken in een aantal gevallen de noodzakelijkheid van verlaging der productiekosten. Er is thans te weinig „vraag”. Maar daaruit mag niet de conclusie worden getrokken, dat er „overproductie” is, zoodat *reeds uit dien hoofde* elke gedachte bijv. aan een tijdelijke verlenging van den werktijd een belachelijke dwaasheid zou zijn. Zóó wordt het wel eens in arbeiderskringen voorgesteld, maar deze voorstelling is onjuist. Er is geen voldoende vraag bij de *tegenwoordige prijzen*. Maar er is wel groote behoefte. Althans aan andere dan weeldeproducten. En in verband met heel den wereldtoestand zullen wij tegen lagere prijzen moeten aanbieden. Daartoe noopt niet alleen de concurrentie van de landen met gedeprecieerde valuta, waarvan men de betekenis voor de naaste toekomst m.i. niet moet overschatten, maar daartoe noopt ook de verlaagde levensstandaard reeds op zichzelf.

Nog iets anders geef ik toe. Er is voor de Nederlandsche arbeiders een verlaging van de loonen denkbaar, waarbij de levensstandaard niet daalt, vergeleken bij den tijd, toen het hoogere loonbedrag werd vastgesteld (in 1920 bijvoorbeeld). De prijsdaling kan de daling der geldloonen neutraliseeren.

Maar zij men hier met zijn conclusies voorzichtig! Met statistieken kan men hier nu eens niet alles bewijzen. Er is prijsdaling. Maar in een groot aantal gevallen wordt die prijsdaling weer geneutraliseerd door de huurstijging. Door een grotere huurstijging dan in de Amsterdamsche budgetstatistiek tot uitdrukking komt. Zoolang de prijzen zóó weinig dalen, schijnt mij *alleen op grond daarvan* een loonsverlaging zeker niet gemotiveerd.

Voor al echter moet hier met het volgende worden gerekend. Het is een niet te loochenen feit, dat de levensstandaard der arbeiders-in-doorsnee, zij moge vergelijkenderwijs hier hooger zijn dan in menig ander land, nog altijd vrij laag is. Maakt men een uitzondering voor enkele groepen van stedelijke bouwvakarbeiders, voor gezinnen, die mede door den arbeid van inwonende kinderen *tijdelijk* in goede conditie verkeerden, dan kan voor het overige zeker niet gezegd, dat het levenspeil hoog is. Integendeel! Er blijven nog zooveel onvervulde, maar toch op zichzelf volstrekt niet onredelijke, behoeften. Ik bedoel hiermede geen verwijt aan wie ook. Ik acht de „verdeeling” in onze maatschappij zeker niet ideaal. Maar ik weet ook, dat zelfs bij de meest ideale verdeeling de maatschappelijke rijkdom het niet mogelijk maakt, om aan allen een hoog levenspeil te verzekeren.

Slechts een *feit* wilde ik constateeren. De levensstandaard der massa is betrekkelijk laag. Bij allerlei eventualiteit komen de arbeiders onmiddellijk in moeilijkheden.

Met dat *feit* moet gerekend.

Ook vergete men niet, dat velen in den oorlogstijd achterop zijn geraakt. Wie geen vreemdeling is in de gezinnen van goede, degelijke arbeiders, die geen cent uitgeven voor drank of bioscoop, weet hoe er vaak *geleden* is in de jaren, toen de prijsstijging nog niet door de loonsverhoging ten volle werd gecompenseerd. En wie bij een arbeidersinkomen eenmaal achterop raakt, kan, ook al stijgen de loonen vrij aanzienlijk, niet in korten tijd de schade weer inhalen.

Maar vooral wees ik op het feit van den betrekkelijk lagen levensstandaard, op de vele onvervulde behoeften, om te doen gevoelen, dat het beroep op de prijsverlaging ten einde een loonsvermindering te

rechtvaardigen, menigmaal op de arbeiders een vreemden indruk maakt. Het is mij zelfs herhaaldelijk overkomen, dat men mij vroeg, of ik wel geloofde aan de juistheid van de bekende Amsterdamsche budgetstatistiek. Men bemerkte weinig of niets van die prijsverlaging. Men had het loon nog evenzeer hard nodig, om rond te komen.

Heel verklaarbaar!

Dalen de prijzen en blijven de geldloonen intact, dan zet zich, schier onmerkbaar, de behoeftenbevestiging uit. Heel weinig maar. Wat beteekenen een of twee gulden per week meer uitgaven voor een arbeidersgezin met vijf à zes personen. En toch bedraagt het voordeel van de prijsverlaging, na aftrek van de huurstijging, in een aantal gevallen niet meer. Soms zelfs nog minder. Vandaar, dat velen geheel te goeder trouw zeggen: wij merken er niets van, dat de budgetstatistiek een verlaging van ruim 12 pCt. aanwijst. Velen kunnen hier ook geen zuivere rekening maken, omdat de omstandigheden in hun gezin, bijv. door de geboorte van een kind, veranderden.

Men zal dan ook steeds, gezien de onvervulde behoeften der arbeiders, bij een loonsverlaging voor bijzondere moeilijkheden staan. Zelfs al dalen de prijzen nog sterker. Wie bij het spreken en schrijven over deze dingen geen rekening houdt met dien factor der onvervulde behoeften, wie hier niet met voorzichtigheid zijn uitdrukkingen kiest, doet meer kwaad dan goed. Menig betoog, dat in den laatsten tijd werd geleverd, mocht op vrij goede economische argumenten steunen, het was *psychologisch onjuist* en had een niet gewenschte uitwerking.

Verlaging der productiekosten! Hoe daartoe te komen? Ik geef natuurlijk onmiddellijk toe, dat het antwoord niet eenvoudig kan luiden: door vermindering van de ondernemerswinsten! Het schermen met hooge dividenden, met aanzienlijke inkomens van fabrikanten, zegt hier meestal heel weinig. Zelfs niet, al laat men buiten beschouwing de quaestie der kapitaalvorming — waarvan de noodzakelijkheid overigens door ieder wordt erkend —, en al houdt men geen rekening met het feit, dat een niet onbelangrijk deel van deze winsten en groote inkomens weer aan „de gemeenschap” ten goede komt in den vorm van de opbrengst der belastingen. In een aantal gevallen vertegenwoordigt de eigenlijke winst, ook al bedraagt zij in een groote fabriek in totaal een vrij aanzienlijk bedrag, toch slechts een klein percentage van den verkoopprijs per eenheid. Verlaging van deze winst, vermindering van de inkomens der bedrijfsleiders, hoezeer in een aantal gevallen onvermijdelijk en noodzakelijk, zal meestal niet kunnen leiden tot een veel goedkooper aanbod.

Maar het is m.i. eveneens onjuist, om zonder meer te zeggen: de verlaging der productiekosten moet alleen komen door vermindering van de loonen of door verlenging van den arbeidstijd. Waarbij men dan gewoonlijk ook met den invloed daarvan op de praesta-

tie, op de „Arbeitsfreudigkeit” geen rekening houdt.

Er zijn ook nog andere middelen! Ik denk hier aan technische verbeteringen, aan een meer economische inrichting van het bedrijf, aan het tegengaan van alle verspilling, aan doeltreffender arbeidsmethoden, aan een vereenvoudigde, minder kostbare regeling van den afzet. Wat dit laatste betreft: herhaaldelijk moet de fabrikant den groothandelaar, grossier of winkelier leveren tegen lage prijzen, terwijl toch de verkoop van het artikel gedrukt wordt door de tamelijk hooge prijzen, welke de consument moet betalen.

Hiermede zeg ik niet, dat al deze middelen overal toegepast kunnen worden. Ik zeg alleen, dat er in deze richting stellig nog wel een en ander valt te bereiken. En het is te bejammeren, dat men door het voortdurend spreken over verslechtering van de arbeidsvoorwaarden aan deze, metterdaad minder gemakkelijk toe te passen, middelen betrekkelijk zoo weinig aandacht schenkt.

Maar ik geef weer toe, dat men in een aantal gevallen de verlaging der productiekosten mede moet verkrijgen door vermindering van de geldloonen.

Nu veroorloof ik mij evenwel een vraag aan de leiders der productie, aan de schrijvers over dit onderwerp in de groote pers. Hoe zoudt gij het opnemen, indien uw inkomen nauwelijks ruimte liet voor een eenvoudig levensbestaan en men wilde dat nog met eenige procenten verminderen? Zou het u dan onverschillig zijn, of en op welke wijze men u de overtuiging bijbracht, dat het niet anders kan? Zoudt gij in de gewenschte stemming verkeeren, indien men de vermindering van uw inkomen vrijwel decreeteerde, zonder u behoorlijke inlichtingen te verschaffen? Zoudt gij het langs u heen laten gaan, wanneer onder die omstandigheden anderen, die op royaler voet kunnen leven, zich stekelige opmerkingen aan uw adres veroorloofden over het feit, dat gij u wel eens een minder noodzakelijke uitgave hebt gepermitteerd?

Het ware ook in dezen tijd wel zeer in het belang van den socialen vrede, indien men meer handelde overeenkomstig de Evangelische vermaning: „En gelijk gij wilt, dat de menschen u doen zullen, doet gij hun ook desgelijks.”

Meer dan ooit moet op *georganiseerd overleg* tusschen werkgevers en arbeiders worden aangedrongen.

Maar ik zeg dit niet alleen met het oog op de moeilijkheden, waarin het bedrijfsleven zich thans bevindt. Ik zou het ook zeggen, indien wij verkeerden in een periode van hoog-conjunctuur. De positie, waarin de arbeidersklasse in onze moderne maatschappij is gekomen, is van dien aard, dat zij geen genoeg kan en mag nemen met een toestand, waarbij er van erkenning en overleg weinig of geen sprake is. De drang naar „medezeggenschap” is verklaarbaar niet alleen, maar zelfs toe te juichen.

Medezeggenschap!

Maar hoe?

C. SMEENK.